

In dit nummer:

- Optimale belastingen?
- Marginale druk
- Nieuwe raming: Economische groei vakt af
- Die pijnlijk hoge olieprijs
- Kredietcrisis
- Recente publicaties
- Spaar-WW

CPB Nieuwsbrief

2008 september

3

Kwartaaluitgave van het Centraal Planbureau

Optimale belastingen?

Rocus van Opstal

Belasting betalen is voor de dommen, schreef Flip de Kam al in 1977. Geen burger die het graag doet, hoewel dezelfde burger wel prijs stelt op mooie publieke goederen zoals wegen en onderwijs. Laat de buurman daar maar voor betalen. Steeds als de benzineprijzen stijgen klinkt de roep om 'teruggave' van het kwartje van Kok. En dat terwijl je de onderliggende oorzaak vaker bij stijgende olieprijs dan bij hogere accijnzen moet zoeken.

In dit klimaat houden economen zich bezig met de queeste naar het optimale belastingstelsel. In Engeland doen (top)economen, verenigd onder de noemer 'The Mirrlees Review', onderzoek naar hervorming van het belastingstelsel voor de 21e eeuw. Nobelprijswinnaar Mirrlees ontwikkelde in de jaren zeventig een model waarmee je de optimale marginale tarieven in de inkomstenbelasting kunt bepalen. Centraal in zijn model staat de afruil tussen inkomensgelijkheid en economische groei. Hogere belastingtarieven betekenen meer herverdeling van rijkere naar armere mensen, maar ontmoedigen mensen ook om (harder) te werken. Met dit model heeft Bas Jacobs onlangs voor Nederland becijferd dat de laatste euro herverdeling het BBP met 50 cent verlaagt.

Hervormingen van het belastingstelsel zijn van alle tijden. Gewijzigde omstandigheden vragen regelmatig om bezinning. Nederland begon de 21e eeuw al meteen in 2001 met een flink opgeschoond belastingstelsel. Wat daarna gebeurde is eveneens

van alle tijden. Binnen de kortste keren werd het stelsel weer opgetuigd met speciale regelingen voor specifieke doelgroepen, zoals (arbeids)kortingen om de participatie te bevorderen, onder meer voor tweeverdieners met jonge kinderen en voor ouderen die doorwerken. Chronisch zieken werden geholpen via een ruimere aftrekpost. Met als gevolg dat we anno 2008 in ons land circa 4 miljoen chronisch zieken hebben, een kwart van de bevolking. Wel wat veel voor een land dat tot de wereldtop behoort in termen van welvaart en kwaliteit van de gezondheidszorg.

Het CPB heeft onderzocht welk effect alle wijzigingen sinds 2001 in de belasting- en premietarieven en in de diverse subsidie-regelingen uiteindelijk hebben gehad op de marginale tarieven. De kerstboom is inmiddels weer zodanig opgetuigd, dat het maanden spitten in regelingen en data vergde om tot een fatsoenlijk overzicht te komen. Elders in deze nieuwsbrief kunt u lezen over deze zoektocht. In hoeverre burgers op de hoogte zijn van alle fiscale prikkels en aan de hand daarvan hun gedrag ook echt aanpassen in de gewenste richting, is maar zeer de vraag.

In hun drang om specifieke groepen te ondersteunen lijken politici soms de onbedoelde effecten uit het oog te verliezen: het stelsel wordt complexer en daarmee ondoorzichtiger, en ook kunnen regelingen bijvoorbeeld negatieve gevolgen hebben voor de arbeidsparticipatie van andere groepen dan de beoogde doelgroep. Dat maakt me wat sceptisch of de belastingen ooit 'optimaal' zullen worden. □

Rocus van Opstal

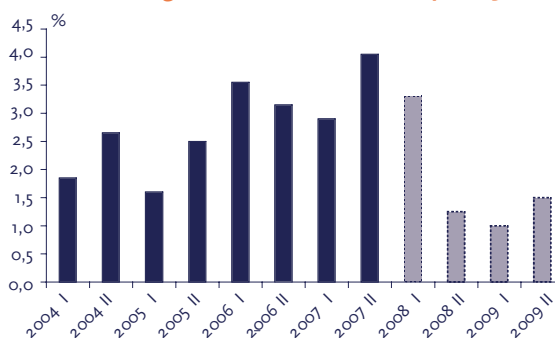
hoofd van de sector Conjunctuur en collectieve sector

Korte-termijnraming september 2008

- Na twee topjaren valt de economische groei naar verwachting terug tot 2¼% in 2008 en 1¼% in 2009.
- De werkloosheid blijft dit jaar in historisch en internationaal opzicht laag (4%); volgend jaar neemt deze licht toe tot 4¼%.
- De inflatie loopt op tot 2¾% in 2008 en 3¼% in 2009. De contractloonstijging verdubbelt, van 1,8% vorig jaar tot 3½% komend jaar.
- De overheidsbegroting vertoont dit en volgend jaar een overschot van 1,3% BBP.

Zie verder de *Economierapportage* op pag. 4

Economische groei in Nederland, 2004-2009^{a)}

a) Groei BBP-volume t.o.v. overeenkomstige periode in voorafgaand jaar, werkdagen gecorrigeerd.

Hoeveel blijft er over van de laatst verdiende euro?

De overheid ziet graag dat meer mensen meer uren gaan werken. Bij de keuze om toe te treden tot de arbeidsmarkt, extra uren te werken of te streven naar een beter betaalde baan kijken werknemers uiteraard hoeveel zij netto overhouden van hun hogere bruto loon. Tussen bruto en netto zitten de (loon)belasting en sociale premies. Een hoger inkomen kan ook leiden tot een korting op subsidies, zoals de huurtoeslag en de zorgtoeslag. De marginale druk geeft aan welk deel van de laatstverdiende euro verschuldigd is aan belastingen en premies, of in mindering komt op subsidies.

In het meest simpele belastingstelsel met slechts één tarief voor alle werkenden is de marginale druk voor iedereen gelijk. In de praktijk kennen alle (westerse) landen tal van verfijningen in het belastingstelsel. Uiteenlopende tariefpercentages voor verschillende inkomensniveaus, arbeidskortingen die toe- en afnemen met de hoogte van het loon, subsidies die afhangen van de hoogte van het gezamenlijke huishoudinkomen, en zo meer. Met als resultaat dat de marginale druk verschilt, afhankelijk van iemands situatie. Die drukverschillen zijn voor een groot deel zo bedoeld. De overheid wil de bruto verdiende inkomens herverdelen, niet alleen van rijk naar arm, maar ook tussen verschillende soorten huishoudens, bijvoorbeeld zonder kinderen en met kinderen.

De marginale druk in 2007

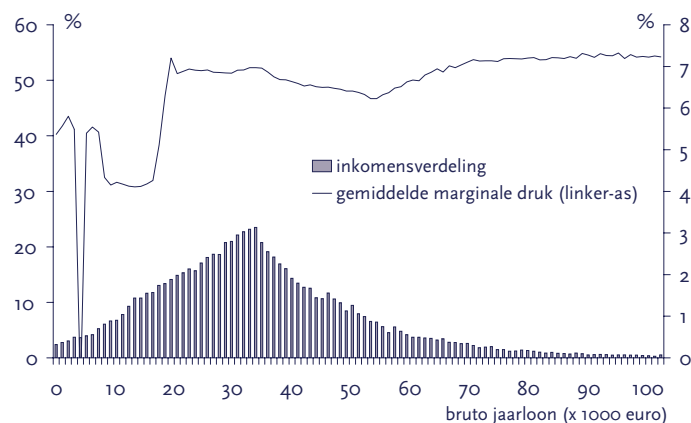
Om zicht te krijgen op de marginale druk voor werknemers in 2007 heeft het CPB berekeningen uitgevoerd voor een representatieve steekproef van ongeveer 100 000 werknemers. Figuur 1 toont het verband tussen het bruto inkomen en de marginale druk. In de figuur zijn werknemers gerangschikt in honderd inkomensklassen van steeds 1000 euro. Voor werknemers in elke inkomensklasse geeft figuur 1 de gemiddelde marginale druk. De spreiding rondom dit gemiddelde kan groot zijn, afhankelijk van de gezinssituatie, het inkomen van de partner, de woonlasten, en zo meer.

De gemiddelde marginale druk is voor werknemers met een loon of salaris vanaf 20 000 euro redelijk constant, en ligt rondom de 50%. De hoogste inkomens hebben hoofdzakelijk te maken met het toptarief van de inkomstenbelasting (52%). Voor werkne-

mers in de tweede en de derde belastingschijf geldt weliswaar een lager belastingtarief van ruim 40%, maar daar staat tegenover dat zij over extra inkomen nog WW-premie en de inkomensafhankelijke bijdrage voor de ziektekostenverzekering betalen. Daarnaast leidt bij deze inkomensniveaus meer inkomen tot minder subsidies voor huren en zorgkosten.

Beneden 20 000 euro ligt de marginale druk met 30 à 40% aanzienlijk lager dan voor de inkomens boven dit draaipunt. Dit komt voor een deel doordat het belastingtarief in de eerste schijf lager ligt, namelijk op bijna 34% en verder doordat werknemers over de eerste 16 000 euro van hun loon geen WW-premie betalen. Belangrijker is dat bij mensen die tussen 10 000 en 20 000 euro per jaar verdienen door de opbouw van de arbeidskorting 100 euro extra loon leidt tot 12 euro extra korting op het bedrag van de verschuldigde loonheffing. Dit heeft een fors neerwaarts effect op de marginale druk. De zeer lage marginale druk voor mensen die rond 4000 euro verdienen, komt doordat beneden dit inkomensniveau geen recht op de (aanvullende) combinatiekorting bestaat en daarboven wel.

Figuur 1 Marginale druk en aandelen in totaal, werknemers, 2007

Optimale belastingen

Een hoge marginale druk verstoort de werking van de arbeidsmarkt. Werknemers hebben dan het gevoel dat zij bij het leveren van een extra inspanning voornamelijk 'voor de fiscus werken'. Maar als slechts weinig werknemers met een hoge marginale druk te maken hebben, kan de 'schade' beperkt blijven. Omgekeerd is het goed voor de arbeidsparticipatie wanneer veel werkenden een lage marginale druk ervaren. In de literatuur over optimale belastingen, ontwikkeld door Nobelprijswinnaar James Mirrlees, staat deze gedachte centraal. Het optimale belastingtarief per inkomensklasse hangt mede af van de verdeling van de werkenden over de inkomensklassen en bepaalt zowel de effecten op de arbeidsparticipatie als op de herverdeling van inkomens door de belastingen.

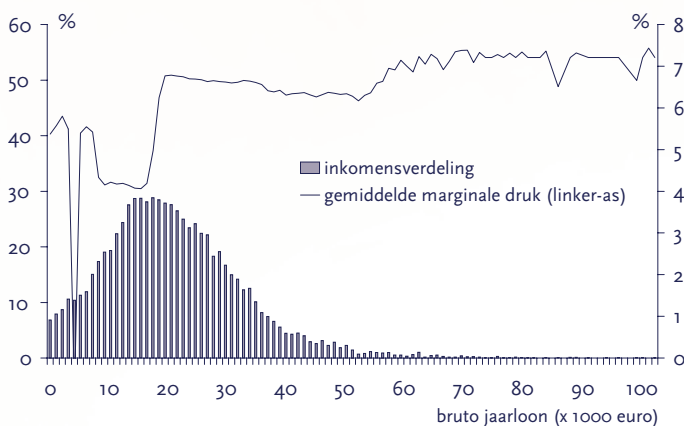
De balkjes in het onderste deel van figuur 1 geven weer hoeveel procent van de werknemers in elke inkomensklasse zit. De meeste werknemers klonteren samen rondom een bruto jaarinkomen van 30 000 à 35 000 euro. Op dat inkomensniveau ligt de

marginale druk al rond de 50%. Er is echter ook een flinke groep werknemers die een marginale druk rond de 30% ervaart.

Figuur 2 licht een belangrijke groep werkenden met een lager inkomen nader toe, namelijk de minstverdienende partner van huishoudens met twee verdieners. Dit zijn voor een groot deel in deeltijd werkende vrouwen. Voor deze groep blijkt de marginale druk het laagst in het inkomensgebied met veel werkenden. Bovendien reageert deze groep relatief sterk op financiële prikkels. Uit de empirische literatuur komt naar voren dat het arbeidsaanbod van de minstverdienende partner "elastischer" is dan dat van hoofdverdieners.

Figuur 2 Marginale druk en aandelen in totaal, minstverdienende partner, 2007

Ontwikkeling 2002-2011

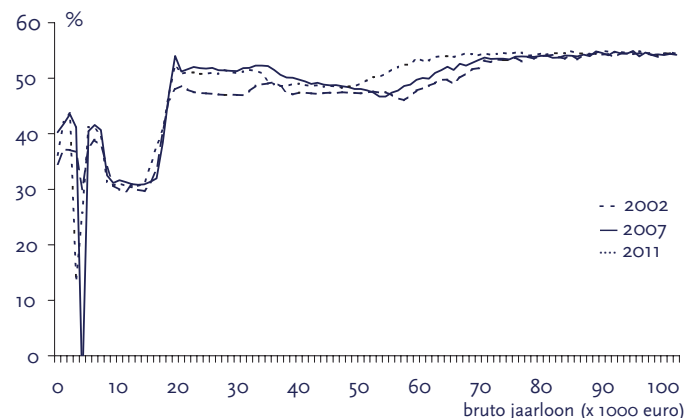
Bij de herziening van het belastingstelsel in 2001 is de structuur van de heffingen op het (loon)inkomen sterk vereenvoudigd. Aftrekposten werden voor een groot deel geschrapt en de belastingtarieven in de hoogste schijven fors verlaagd. Nadien zijn echter veel maatregelen genomen die het stelsel weer minder doorzichtig maakten. Speciale kinderkortingen werden geïntroduceerd, specifieke arbeidskortingen voor het combineren van werk met de zorg voor kleine kinderen, in 2009 uitmondend in de inkomensafhankelijke combinatiekorting, toeslagen om de uitgaven aan huur en zorg te beperken tot een vast percentage van het inkomen en zo meer. Voor de nabije toekomst voorziet het regeerakkoord in de invoering van een inkomensafhankelijk kindgebonden budget en een extra inkomensafhankelijke arbeidskorting, die niet alleen een opbouw- maar ook een afbouwtraject kent.

Figuur 3 geeft een beeld van de gemiddelde marginale druk voor werknemers in de jaren 2002, 2007 en 2011. Voor een zuivere vergelijking zijn de lonen in 2002 en 2011 teruggerekend naar 2007. Voor 2011 is rekening gehouden met de maatregelen uit het regeerakkoord en de begroting voor 2008 (stand: september 2007). Tussen 2002 en 2007 is de marginale druk gemiddeld genomen gestegen voor werknemers met een inkomen boven de 20.000 euro. Het verhogen van het tarief in de tweede belastingschijf tot nog maar net onder de 42% van de derde schijf is daar voor een belangrijk deel debet aan. Door het ont-

breken van andere instrumenten om lage inkomens of alleenverdieners in koopkracht te ondersteunen, is in de beschouwde periode het tarief van de tweede schijf een paar keer verhoogd om een daling van het tarief in de eerste schijf of een stijging van de algemene heffingskorting te financieren.

De kabinetsplannen tot 2011 bevatten diverse maatregelen die de marginale druk beïnvloedden. De introductie van een inkomensafhankelijke arbeidskorting met een afbouwtraject (een EITC) en het almaar toenemende belang van de zorgtoeslag hebben een opwaarts effect op de marginale druk. Daar staat onder meer de afschaffing van de WW-premie voor werknemers tegenover. Al met al wijzigt de marginale druk vanuit de directe belastingen, de premies en de subsidies in de komende jaren niet wezenlijk. Daarbij past de kanttekening dat de stijging van de marginale druk via de verhoging van diverse indirecte belastingen in deze kabinetsperiode buiten beschouwing blijft in de analyse.

Figuur 3 Marginale druk werknemers naar inkomen, 2002, 2007, 2011

Slot

In het binnenkort te verschijnen achterliggende CPB Document wordt ook de marginale druk bij toetreding tot de arbeidsmarkt van de tot dan niet-werkende en niet-uitkeringsgerechtigde partner in beeld gebracht. Deze blijkt op een vergelijkbaar (laag) niveau te liggen als de marginale druk voor lage inkomens. Dat geldt nog meer als op termijn de algemene heffingskorting niet meer bij de partner mag worden verrekend. In het onderzoek blijft de overgang van een situatie met een uitkering naar een baan buiten beschouwing. Eerder onderzoek van onder meer het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid laat zien dat de marginale druk in die situatie hoog kan oplopen.

In vervolgonderzoek wil het CPB een nieuw arbeidsaanbodmodel ontwikkelen dat nauw aansluit bij het hier gebruikte model voor het bruto-netto traject. Deze modellen kunnen ondersteuning bieden bij de zoektocht van beleidsmakers, politici en wetenschappers naar het 'optimale' belastingstelsel voor Nederland. □

Meer informatie: marcel.lever@cpb.nl

ECONOMISCHE VOORUITZICHTEN SEPTEMBER 2008

Economische groei vlakt af

De Nederlandse economie heeft de afgelopen twee jaar uitstekend gepresteerd door beide jaren met bijna 3,5% te groeien. De kredietcrisis en de in het spoor daarvan vertragende wereldconjunctuur leiden ertoe dat de economische groei scherp terugvalt, tot 2¼% in 2008 en 1¼% in 2009. Desalniettemin blijft de arbeidsmarkt gespannen en de werkloosheid laag. De inflatie komt boven de 3% uit, terwijl de koopkracht van gezinnen in 2008-2009 grosso modo gelijk blijft. Het begrotingsoverschot van de overheid verbetert tot 1,3% van het BBP.

DE WERELDECONOMIE

Groei wereldeconomie neemt af

In de eerste helft van dit jaar hield de onrust op de financiële markten aan, zwakte de mondiale economische groei af, stegen de olie- en voedselprijzen tot recordhoogten en bereikte de inflatie daardoor in veel landen een zorgwekkend hoog peil. De situatie op de Amerikaanse huizenmarkt verslechterde dramatisch, terwijl in een aantal Europese economieën de huizenprijzstijging sterk terugliep en investeringen in woningen begonnen af te nemen. De financiële onrust trof niet alleen de Amerikaanse subprime-hypotheken en gerelateerde complexe financiële producten, maar ook de geld-, obligatie-, valuta- en aandelenmarkten wereldwijd. Eind augustus lagen de Europese aandelenkoersen ruim 25% lager dan vóór het uitbreken van de kredietcrisis in juli vorig jaar. De euro werd opnieuw sterker ten opzichte van de dollar, met nadelige gevolgen voor de concurrentiepositie van eurolanden, ook al steeg de dollar in augustus weer wat in waarde. Aanzienlijke verliezen en het toegenomen risicobewustzijn heb-

ben banken ertoe gebracht striktere kredietvoorwaarden te stellen en hogere renteopslagen in rekening te brengen. De problemen op de financiële markten tastten bij consumenten en bedrijven het vertrouwen in de toekomstige economische ontwikkeling aan. De crisis heeft de bestedingen en productie dan ook nadelig beïnvloed. Niet alleen in de Verenigde Staten, maar ook in Europa en Japan zwakte de economische groei in de eerste helft van dit jaar af tot onder de trendgroei. Hierdoor nam in de Verenigde Staten de werkgelegenheid af en kwam in het eurogebied een einde aan de daling van de werkloosheid. In China viel de economische groei in het eerste half jaar ook wat terug, maar bleef meer dan 10%. De lagere economische groei wereldwijd leidde ertoe dat de groei van de wereldhandel fors afzwakte.

Bedenklijk hoge inflatie

De olieprijs bereikte in juli het hoogste niveau ooit, terwijl voedselprijzen, bijvoorbeeld die van kaas en fruit, eveneens zeer sterk stegen. Belangrijkste directe aanleiding van de olieprijsexplosie is de voortdurende, sterke stijging van de olievrage van de opkomende economieën bij een achterblijvend aanbod. De inflatie in het eurogebied en in de Verenigde Staten liep hierdoor in juli scherp op tot 4% respectievelijk 5,6%. Sinds begin jaren negentig is de inflatie niet meer zo hoog geweest. In combinatie met hogere inflatieverwachtingen deed dit alarmbellen rinkelen bij de centrale banken. De ECB verhoogde dan ook haar beleidsrente. Volgend jaar zwakt de inflatie naar verwachting af, bij de veronderstelde stabiele olieprijs vanaf juli 2008 en de verwachte gematigde loonstijging.

Mondiale groei gaat nog verder terugvallen

De kredietcrisis houdt vermoedelijk voorlopig nog aan. Pas in de loop van volgend jaar kunnen financiële markten gaan normaliseren, al zal het 'nooit' meer worden zoals het was vóór juli vorig jaar. Zo zullen risicopremies voorlopig waarschijnlijk relatief hoog blijven. Net als bij eerdere financiële crises zal ook de huidige kredietcrisis de economische groei drukken. De ramingen van de Amerikaanse en Europese economische groei in 2009 zijn dan ook mager, respectievelijk ¾% en 1%. Mogelijk zullen de gestegen olieprijs en kapitaalkosten ook leiden tot een lagere trendmatige groei in de komende jaren. De onzekerheden omtrent de wereldeconomie blijven overigens groter dan gewoonlijk. Het risico bestaat dat de kredietcrisis langer zal aanhouden en de economische groei scherper zal drukken, maar een gunstiger scenario is ook denkbaar indien de prijzen van olie en andere grondstoffen dalen.

DE NEDERLANDSE ECONOMIE

Neergang nu echt ingezet

Nederland is de top van de hoogconjunctuur in termen van groei gepasseerd. Na twee zeer goede kwartalen eind 2007, bedroeg de kwartaal-op-kwartaalgroei in het eerste kwartaal van 2008 nog slechts 0,4%. In het tweede kwartaal van dit jaar nam de productie voor het eerst in drie jaar op kwartaalbasis zelfs helemaal niet meer toe. De kredietcrisis werkt merkbaar door in de reële economische ontwikkeling. Het belangrijkste kanaal waarlangs dit gebeurt is de wereldhandel (zie ook artikel op blz. 9). De geraamde vertraging van de relevante wereldhandelsgroei, van 6,3% in 2007 tot 3¼% dit en 3¼% volgend jaar, leidt tot een geringere toename van de uitvoer. Ook de particuliere consumptie en de bedrijfsinvesteringen ontwikkelen zich dit en komend jaar aanzienlijk minder gunstig dan in de voorbije jaren het geval was. Toch komt op jaarbasis de BBP-groei in 2008 naar verwachting nog uit op 2¼%. Dit is echter voornamelijk te danken aan de zogenoemde overloop vanuit 2007. Op kwartaalbasis groeit de economie dit jaar slechts mondjesmaat. De prognose voor volgend jaar is met een groei van 1¼% gematigder, al ligt in de raming besloten dat de economische groei in de tweede helft van 2009 wat begint aan te trekken. Over de groeiraming voor de Nederlandse economie in 2008 bestaat een tamelijk grote mate van consensus (zie tabel). Voor komend jaar zit de CPB-raming aan de onderkant van de bandbreedte.

Spanning op arbeidsmarkt blijft

Ondanks de gematigde groei op kwartaalbasis blijft de economische situatie in 2008 gespannen. Het feitelijke productieniveau ligt dit jaar naar verwachting 1¼% hoger dan het potentiële niveau. De spanning komt vooral tot uiting op de arbeidsmarkt. Het aantal vacatures schommelt al drie kwartalen rond de 245 000, een historisch hoogtepunt. Ook komt de werkloosheid dit jaar met 4% ruim onder de geschatte evenwichtswerkloosheid uit. Pas volgend jaar neemt de spanning voor het eerst sinds 2003 af. Volgens de prognose loopt de werkloosheid in 2009 licht op, tot 4¼% van de beroepsbevolking, maar blijft ook dan in zowel historisch als internationaal opzicht laag.

Hoge olieprijs verkleint 'nationale koopkracht'

Weliswaar neemt in 2008 het volume van de productie in Neder-

land, het BBP, toe met 2¼%, maar het reëel netto nationaal inkomen (NNI) stijgt naar verwachting slechts met ½%. Het NNI geeft weer wat een land daadwerkelijk aan goederen en diensten kan kopen, de 'nationale koopkracht'. Twee factoren zijn er, in ongeveer gelijke mate, voor verantwoordelijk dat de NNI-stijging beperkt is. Ten eerste ontwikkelt de externe ruilvoet zich ongunstig. Vanwege de hogere olieprijs moeten bedrijven en huishoudens voor dezelfde hoeveelheid olie en daaraan gerelateerde producten meer betalen aan olieproducerende landen dan voorheen. Ten tweede zijn de behaalde winsten van Nederlandse bedrijven in het buitenland dit jaar naar verwachting minder groot dan in 2007, zodat per saldo minder geld Nederland binnenstroomt.

Economische groei, 2008 en 2009

	2008						2009					
	CPB	DNB	OESO	CF	IMF	EC	CPB	DNB	OESO	CF	IMF	EC
	mutaties per jaar in %											
VS	1½	1,0	1,2	1,6	1,3	0,9	¾	1,2	1,1	1,4	0,8	0,7
Japan	1	-	1,7	1,3	1,5	1,2	¾	-	1,5	1,2	1,5	1,1
Eurogebied	1½	-	1,7	1,5	1,7	1,7	1	-	1,4	1,1	1,2	1,5
NL	2¼	2,4	2,3	2,3	-	2,6	1¼	1,5	1,8	1,4	-	1,8

Publicatiedata: CPB: september 2008; CF: augustus 2008; IMF: juli 2008; DNB: juni 2008; OESO, EC: mei 2008.

Kerngegevens voor Nederland, 2006-2009

	2006 ^{a)}	2007	2008	2009
	mutaties per jaar in %			
Internationale conjunctuur				
Relevante wereldhandel	9,4	6,3	3¼	3¾
Prijspeil goederenimport	3,8	1,7	6½	2
Concurrentenprijs	3,4	1,7	2½	2¼
Olieprijs (Brent, niveau in dollars per vat)	65,2	72,5	118	125
Eurokoers (dollar per euro)	1,26	1,37	1,55	1,57
Lange rente (niveau in %)	3,8	4,3	4½	5
Volume bestedingen en buitenlandse handel				
Bruto binnenlands product (BBP)	3,4	3,5	2¼	1¼
Consumptie huishoudens	0,0 (3,0)	2,1	1½	1
Overheidsbestedingen	8,3 (2,2)	3,3	1¾	2
Bruto investeringen bedrijven (exclusief woningen)	10,4	4,8	6½	- 2¾
Uitvoer van goederen (exclusief energie)	9,5	7,3	4½	3¼
w.v. binnenslands geproduceerd	5,1	5,0	2¼	1¾
wederuitvoer	14,2	9,5	6½	4¾
Invoer van goederen	9,9	6,8	4¼	2½
Prijzen, lonen en koopkracht				
Prijspeil goederenimport (exclusief energie)	1,6	1,5	1¾	1½
Prijsconcurrentiepositie ^{b)}	- 0,3	- 1,7	- 1¼	0
Consumentenprijsindex (CPI)	1,1	1,6	2¾	3¼
Contractloon marktsector	2,0	1,8	3¼	3½
Loonsom per werknemer marktsector	2,5 (2,8)	3,4	4¼	4
Koopkracht, mediaan alle huishoudens	2,1	1,5	- ½	½
Arbeidsmarkt				
Beroepsbevolking (personen)	1,2 (0,9)	1,6	1½	¾
Werkzame beroepsbevolking	2,2 (2,0)	2,6	2	½
Werkloze beroepsbevolking (niveau in % beroepsbevolking)	5,5	4,5	4	4¼
Werkloze beroepsbevolking (in dzd personen)	413	344	315	335
Marktsector^{c)}				
Productie	4,6	4,4	2½	1
Arbeidsproductiviteit	2,4 (2,6)	1,8	¾	1¼
Werkgelegenheid in arbeidsjaren	2,1 (1,9)	2,6	2	0
Prijs toegevoegde waarde	- 0,6	0,6	½	2½
Reële arbeidskosten	3,1 (3,3)	2,8	3¾	1½
	niveau in %			
Arbeidsinkomensquote	77,8	78,5	81	81¼
Winstquote ^{d)}	13,8	15,2	14½	14½
Collectieve financiën				
EMU-saldo (% BBP)	0,6	0,3	1,3	1,3
EMU-schuld (% BBP)	47,4	44,7	42,1	39,6
Collectieve lasten (% BBP)	39,1 (38,0)	38,9	39,8	39,4

^{a)} Cijfers tussen haakjes zijn gecorrigeerd voor de financieringsverschuivingen als gevolg van de invoering van de wet Verlenging Loondoorbetalingsverplichting bij Ziekte (VLZ) en van de Zorgverzekeringswet (ZVW).

^{b)} Concurrentenprijs minus uitvoerprijs binnenslands geproduceerde goederen.

^{c)} Bedrijven exclusief zorg, delfstoffenwinning en onroerend-goedsector.

^{d)} Marktsector exclusief banken en verzekeringen.

Stijgende lonen en een oplopende inflatie

De gestegen olieprijs heeft een opwaarts effect op de inflatie. De stijging van de consumentenprijsindex loopt naar verwachting op van 1,6% in 2007, tot 2¾% dit jaar en 3¼% in 2009. Naast de hoge olieprijs draagt ook de verhoging van enkele indirecte belastingen, waaronder de invoering van de vliegbelasting en de verhoging van de accijns op tabak, diesel, LPG en alcohol, bij aan de stijging van het algemene prijspeil. Bovendien groeit de arbeidsproductiviteit onder invloed van de afzwakkende conjunctuur het huidige en komende jaar relatief langzaam, waardoor de bijdrage van de arbeidskosten per eenheid product aan de inflatie toeneemt. In dit verband speelt ook een rol dat de hogere inflatie en de blijvende krapte op de arbeidsmarkt de lonen opstuwet. De contractloonstijging in de marktsector trekt naar verwachting aan van 1,8% in 2007 tot 3¼% in 2008 en 3½% volgend jaar.

Consumptie neemt langzamer toe

De reële loonstijging is dit en komend jaar bescheiden. In combinatie met een stijging van de belastingen en premies en een afname van het uitgekeerde winstinkomen betekent dit dat het reëel beschikbaar gezinsinkomen slechts licht toeneemt. De geraamde groei van het reëel beschikbaar inkomen in 2008 ligt met ¾% dan ook beduidend lager dan de groei van 3,7% in 2007. De bijdrage van de inkomensgroei aan de consumptiegroei in 2008 en 2009 is zodoende ruim 1½%-punt kleiner dan vorig jaar. Voorts ligt in de prognose een minder gunstige ontwikkeling van de gezinsvermogens besloten. In de raming wordt uitgegaan van een huizenprijsstijging die, na een reële stijging van 2,6% vorig jaar, dit jaar ongeveer gelijke tred houdt met de inflatie en die daar volgend jaar wat bij achter blijft. De AEX sloot de eerste helft van 2008 ruim 17% lager dan de stand ultimo 2007, waardoor het aandelenvermogen is gekrompen. Deze vermogensontwikkelingen beïnvloeden de consumptie neerwaarts in beide ramingsjaren. Dat de consumptie door huishoudens dit jaar toch nog met 1½% stijgt, is voor ½%-punt toe te schrijven aan de invoering van een eigen risico in de zorgverzekering.

Verandering koopkracht schommelt rond de nul

De statische koopkracht van huishoudens, waarbij geen rekening wordt gehouden met individuele veranderingen zoals promotie, werkloosheid of huwelijk, neemt in doorsnee in 2008 af met ½%. De verschillen tussen werkenden, uitkeringsgerechtigden en 65-plussers zijn betrekkelijk gering. De reële lonen stijgen dit jaar weliswaar licht, maar de door gezinnen te betalen premies en belastingen nemen meer toe dan de overheidsuitgaven voor gezinnen, waaronder de bijdrage ten behoeve van de schoolboeken. Het koopkrachtbeeld voor volgend jaar ziet er volgens de raming anders uit. Dan neemt de statische koopkracht in doorsnee juist toe met ½% en is de spreiding relatief groot. Werknemers gaan er in doorsnee ½% op vooruit, terwijl uitkeringsgerechtigden er ¼% op achteruit gaan. De koopkracht voor 65-plussers verandert gemiddeld naar verwachting niet.

Conjunctuurgevoelige investeringen over hoogtepunt heen

In tegenstelling tot de meeste andere economische grootheden vertonen de bedrijfsinvesteringen dit jaar een voorspoedige ont-

wikkeling. In zekere zin is dit echter slechts schijn. Het zijn vooral de conjunctuurongevoelige investeringen in vliegtuigen en grote energieprojecten die de cijfers omhoog trekken. De groei van de conjunctuurgevoelige investeringen, die reageren op de stand van de economie, vertraagt dit jaar sterk. Bedroeg deze groei vorig jaar nog 11,6%, dit jaar blijft daar nog 2½% van over. Volgend jaar dalen deze investeringen zelfs met 4¾%. De belangrijkste reden van de groeivertraging is de substantiële afname van de productiegroei in de marktsector, waardoor uitbreidingsinvesteringen minder noodzakelijk zijn. Voorts neemt de winstgevendheid van bedrijven af, omdat ze niet in staat zijn de fors gestegen productiekosten volledig en onmiddellijk door te berekenen in de afzetprijzen. De arbeidsinkomensquote loopt hierdoor dit jaar naar verwachting met 2½%-punt op, tot 81%, het hoogste niveau in 13 jaar. Dat maakt investeringen in productiecapaciteit minder renderend.

Stagnerende uitvoer remt de groei

Een groot deel van de vertraging van de economische groei in 2008 kan op het conto van de uitvoer worden geschreven. De in Nederland geproduceerde uitvoer neemt dit jaar toe met 2¼%, tegenover 5,0% vorig jaar. Deze vertraging van de uitvoergroei kan voor een belangrijk deel worden verklaard door de verslechterde internationale economische situatie. De wereldhandelsgroei neemt – mede als gevolg van de kredietcrisis – af van 6,3% naar 3¼%. Maar ook de relatief snelle stijging van de arbeidskosten per eenheid product en de nog altijd dure euro remmen de groei van de uitvoer. Volgend jaar neemt de binnenslands geproduceerde uitvoer naar verwachting met 1¾% toe. De wederuitvoer laat eveneens een lager groeitempo zien. In 2007 bedroeg de toename 9,5%, dit en komend jaar zakt het groeitempo naar verwachting terug tot respectievelijk 6½% en 4¾%. Omdat luxegoederen een belangrijk deel uitmaken van de wederuitvoer, is deze conjunctuurgevoeliger dan de binnenslands geproduceerde uitvoer en reageert dan ook relatief sterk op de ontwikkeling van de wereldhandel.

Verbetering EMU-saldo vooral door aardgasbaten

Het EMU-saldo komt naar verwachting zowel dit als volgend jaar uit op 1,3% BBP. Na overschotten in de afgelopen twee jaren zou dat betekenen dat de overheidsinkomsten vier jaar op rij de uitgaven overstijgen. Dat is niet meer voorgekomen sinds de jaren vijftig. De hogere inkomsten uit aardgas spelen hierbij een belangrijke rol. De gasopbrengsten voor de overheid, inclusief de belasting die wordt geheven op de winst op de winning, lopen op van 1,7% BBP in 2007 tot 2,7% BBP in 2009. Bovendien krijgt Nederland vanaf 2007 per jaar circa 1 mld euro korting op de afdracht aan de EU. Volgend jaar wordt deze korting met terugwerkende kracht verrekend, waardoor de afdrachten met bijna 3 mld euro afnemen, waarvan 1,7 mld euro (0,3% BBP) eenmalig is. Onderliggend – dat wil zeggen gecorrigeerd voor deze bijzondere omstandigheid, de stand van de conjunctuur, de gasopbrengsten en de netto rentebetalingen – is volgend jaar sprake van een verslechtering van het begrotingssaldo met bijna 1%-punt. □

Meer informatie: jasper.de.jong@cpb.nl

Die pijnlijk hoge olieprijs

De olieprijs is momenteel pijnlijk hoog voor iedereen. Met uitzondering voor de olieproducenten natuurlijk. Nederlandse consumenten betalen nu voor gas en elektriciteit 144 euro per huishouden per jaar meer dan een jaar eerder als gevolg van de olieprijsstijging.

Voor benzine en diesel zijn huishoudens gemiddeld 215 euro meer kwijt, een stijging voor een beperkt deel (20 euro) veroorzaakt door accijnsverhogingen. En dat zijn nog alleen de gevolgen dit jaar, maar de olieprijs loopt al langer op. In juli 2003 stond de olieprijs nog op 25 euro per vat Brent, wat overigens al een verdubbeling was ten opzichte van de historisch lage prijs in 1998. Begin juli 2008 was de olieprijs gestegen tot het recordniveau van 91 euro per vat. In die vijf jaar ging een Nederlands huishouden al circa 1000 euro per jaar meer betalen voor gas, elektriciteit en autobrandstoffen. De gevolgen van de hogere olieprijs voor de Nederlandse consument beperken zich bovendien niet tot deze hogere energiekosten. Ook vliegvakanties en veel petrochemische producten, zoals plastics, worden duurder door de hogere olieprijs.

Je kunt je afvragen of dit koopkrachtverlies als gevolg van de hogere olieprijs niet gecompenseerd kan worden door een extra loonstijging. Wellicht lukt dat op korte termijn wel, maar dan alleen tegen zeer hoge kosten en op lange termijn zeker niet. Nederland lijdt ruilvoetverlies door de hoge olieprijs. Dit moet in de reële lonen en dus in de koopkracht tot uitdrukking komen, willen we de werkgelegenheid niet onder druk zetten. Een verhoging van de lonen in reactie op de gestegen energiekosten leidt alleen maar tot een pijnlijker en langduriger aanpassingsproces in de toekomst, zoals de eerste oliecrisis in de jaren zeventig geleerd heeft. Hogere lonen hebben immers een verslechtering van de concurrentiepositie tot gevolg. Dat leidt in eerste instantie tot minder uitvoer, minder productie en hogere werkloosheid. Deze hogere werkloosheid drukt vervolgens de reële lonen en ook de koopkracht, tot deze weer evenwichtsniveaus bereiken, in overeenstemming met de sterk gestegen olieprijs.

Terwijl elders in het eurogebied het overheidstekort toeneemt, neemt naar verwachting in Nederland juist het overschot op de

overheidsbegroting toe. Dit komt voornamelijk door de hogere aardgasbaten. Kunnen deze extra overheidsinkomsten worden gebruikt om het negatieve koopkrachteffect te verminderen? Het verlagen van belastingen op energieproducten of het subsidiëren van energiegebruik zoals in veel opkomende economieën gebeurt, is economisch gezien onwenselijk omdat de Nederlandse economie daardoor te veel energie zou blijven gebruiken. Het lijkt beter om het energieverbruik aan te passen; dat is bovendien ook nuttig met het oog op de klimaatverandering. De aardgasbaten zouden ook kunnen worden ingezet om de algemene belastingen te verlagen; dat heeft echter wel negatieve gevolgen voor de houdbaarheid op lange termijn van de overheidsfinanciën. Bovendien valt dit op lange termijn niet vol te houden: het aardgas raakt op, en daarmee droogt ook deze extra inkomstenbron op.

Nu de olieprijs recent weer fors gedaald is, van 91 euro per vat begin juli tot 74 euro een maand later, is de prangende vraag wat de olieprijs de komende jaren gaat doen. Op korte termijn hangt dit behalve van weersomstandigheden (het is nu orkaanseizoen in de Golf van Mexico) en politieke ontwikkelingen in brandhaarden als het Midden-Oosten vooral af van de wereldeconomie. De wereldconjunctuur zit momenteel in een neerwaartse fase. Als die neerwaartse trend beperkt is, is een verdere olieprijsdaling minder aannemelijk. Maar als het 'zwaar weer' internationaal aanhoudt en zelfs verscherpt, dan zou de olieprijs verder kunnen dalen. Zo'n olieprijsdaling is voor Nederlandse consumenten overigens niet iets om toe te juichen, want de geringere Nederlandse uitvoer door de tegenvallende groei van de wereldeconomie zou via hogere werkloosheid het inkomen van Nederlandse gezinnen aantasten.

Op lange termijn is vooral van belang hoe de vraag naar en het aanbod van energie reageren op de gestegen olieprijs. De vraagreactie op de hogere olieprijs komt nu pas op gang. Amerikanen – maar zij niet alleen – stappen massaal over van benzineslurpende auto's als SUV's op kleine, efficiënte auto's en beginnen in het weekeinde minder kilometers te rijden. In opkomende economieën wordt nu een begin gemaakt met het afbouwen van energie-subsidies zodat de vraag gevoelig wordt voor olieprijsen. De toenemende welvaart in landen als India en China zal de vraag naar energie echter nog wel blijven opstuwten.

De reactie van het energieaanbod laat langer op zich wachten doordat het opstarten van oliewinning op een nieuwe locatie wel tien jaar kan duren. Maar ook deze aanbodreactie zal er komen, al zal het effect deels wegvallen door dalende olieproductie in bestaande regio's zoals de Noordzee.

Het lijkt dus aannemelijk dat vraag en aanbod beide gaan stijgen, waarbij de olieprijs op langere termijn zou kunnen dalen. Het is dan ook onverstandig om voor beslissingen over energieprojecten uit te gaan van de recente recordolieprijs. Ook bij een lagere olieprijs zijn er echter projecten die nu rendabel zijn en dat 10 jaar geleden niet waren. □

Voor meer informatie: wim.suyker@cpb.nl

Kredietcrisis raakt Nederland vooral via wereldhandel

De onrust op de Amerikaanse hypotheekmarkt van het afgelopen jaar heeft de verwevenheid van de internationale kredietmarkten blootgelegd. Wat begon met betalingsproblemen van Amerikaanse huishoudens met zogenoemde subprime-hypotheek, kreeg een internationale nasleep. Alle hoogontwikkelde landen worden in meer of mindere mate geraakt door de kredietcrisis. Hoe ingrijpend deze gevolgen zijn hangt af van de economische en institutionele structuur van een land.

Gevolgen in de VS en andere hoogontwikkelde economieën

Subprime-hypotheek zijn hypotheek die zijn verstrekt aan mensen die daar volgens de normale voorwaarden niet voor in aanmerking zouden komen vanwege een te groot financieel risico. Deze zijn in de Verenigde Staten op grote schaal verstrekt. Hierdoor werd de vraag naar huizen gestimuleerd, wat heeft bijgedragen aan de oververhitting van de Amerikaanse huizenmarkt. Hypotheekverstrekkers hebben pakketten van deze 'slechte' hypotheek gesecuritiseerd, ofwel de risico's hiervan afgewenteld door ze door te verkopen aan (buitenlandse) klanten. Daardoor kregen wanbetalingen in de Verenigde Staten wereldwijde invloed op de financiële sector. De securitisaties hebben geleid tot onduidelijkheid over de aard en omvang van kredietrisico's, wat heeft bijgedragen aan een vertrouwenscrisis in de gehele financiële wereld. Het instorten van de Amerikaanse hypotheekmarkt heeft aldaar forse dalingen van de huizenprijzen en van de investeringen in woningen veroorzaakt. Ook in diverse andere hoogontwikkelde landen, zoals Spanje en Ierland, was de huizenmarkt oververhit en zijn de huizenprijzen, mede als gevolg van de opgelopen lange rente, recentelijk beduidend minder hard gestegen of zelfs gedaald. De hogere lange rente heeft daarnaast geleid tot een afname van bedrijfsinvesteringen en minder nieuwbouwwoningen. Negatieve vermogenseffecten, financiële problemen bij (een deel van de) gezinnen en een scherp gedaald consumentenvertrouwen drukken de groei van de consumptie. Doordat gezinnen en bedrijven minder besteden, betrekken ze ook minder producten uit het buitenland, wat de wereldhandel neerwaarts beïnvloedt.

De Nederlandse woningmarkt oogt stabiel

Hoe zit het nu met de Nederlandse economie? Het staat buiten kijf dat de kredietcrisis via de internationale financiële markten een negatieve invloed op Nederland heeft, bijvoorbeeld door lagere aandelenkoersen en hogere lange rente. Het lijkt erop dat de gevoelige plekken van de Nederlandse economie voor de gevolgen van de kredietcrisis wat anders zijn dan die van diverse andere landen. In

ons land komen subprime-hypotheek niet of nauwelijks voor, waardoor de directe kredietrisico's voor banken bescheiden zijn. Wel hebben Nederlandse banken (en verzekeraars) pakketten met deze hypotheek gekocht, maar uit gegevens van De Nederlandse Bank blijkt dat de omvang hiervan beperkt is vergeleken met de belangrijkste Amerikaanse en Europese zakenbanken. De kans op grootschalige financiële problemen bij gezinnen in Nederland als gevolg van een rentestijging is ook relatief klein, omdat het aandeel van hypotheek met een variabele rente hier laag is (zie tabel). Uit OESO-onderzoek blijkt voorts dat ook de kans op een substantiële huizenprijzdaling als gevolg van een rentestijging in Nederland relatief gering is. Hierbij speelt een rol dat in de afgelopen jaren zowel de nominale als de reële huizenprijs zich in ons land veel gematigder hebben ontwikkeld dan in de meeste andere landen. Hierdoor is een correctie van een eventuele overwaardering minder waarschijnlijk.

Binnenlandse bestedingen in Nederland relatief ongevoelig...

De binnenlandse bestedingen blijken in ons land niet buitengewoon gevoelig voor de kredietcrisis. Dat geldt niet alleen voor de consumptie, maar ook voor de bedrijfsinvesteringen en de investeringen in woningen. In de Nederlandse kapitaalintensieve industriële sector was de winstgevendheid voorafgaand aan de kredietcrisis relatief hoog, zodat deze door een daling niet direct in de gevarezone komt. De investeringen in woningen, die in de Verenigde Staten fors zijn afgenomen, zijn in Nederland sterk gereguleerd en daardoor tamelijk ongevoelig voor de huizenprijs.

... maar uitvoer juist gevoeliger!

De gevoelige plek van de Nederlandse economie is haar relatief open karakter: we zijn sterk afhankelijk van de handel met en tussen andere landen. De lagere groei van de wereldhandel waarmee de kredietcrisis gepaard gaat, werkt dus relatief sterk door in Nederland. Op korte termijn leidt een daling van de wereldhandel met 1%-punt tot een afname van ongeveer 1/3%-punt in de groei van het volume van het Nederlandse bruto binnenlands product. De Nederlandse industrie zet minder af in het buitenland, terwijl de distributiesector minder verdient aan de wederuitvoer en doorvoer via de mainports in Nederland.

Ook de Nederlandse economie wordt dus geraakt door de kredietcrisis, maar de wijze waarop lijkt sterk op die van een normale, door de internationale economische ontwikkeling veroorzaakte, conjuncturele teruggang. □

meer informatie: suzanne.kok@cpb.nl

Structuurkenmerken van diverse landen¹

	Nederland	Duitsland	Frankrijk	Spanje	VK	VS
Aandeel hypotheek met variabele rente in %	15	72	20	75	72	33
Kans (in %) op val in huizenprijs na rentestijging met 1%-punt	2,7	0,0	13,6	13,5	8,9	11,5
Nominale huizenprijsstijging 2002-2006, gemiddeld per jaar in %	4,6	-1,5	12,5	15,9	11,0	8,4
Arbeidsinkomensquote industrie in 2006	63,7	72,2	71,9	60,3	76,3	71,0
Uitvoer in % BBP, gemiddeld in 2000-2007	68,7	38,8	26,8	26,9	26,6	10,6

¹ Bron: diverse OESO-publicaties.

Recente publicaties

JUNI - SEPTEMBER 2008

Onderstaande lijst geeft een overzicht van CPB-publicaties die zijn verschenen tussen juni en september 2008, gerangschikt naar publicatiereeks. Beleidsrelevante stukken zijn kort samengevat. Op www.cpb.nl kunt u de volledige publicaties downloaden. Vaak is op de website ook een persbericht beschikbaar.

Prognoses

Macro Economische Verkenning 2009 (MEV 2009)

september 2008

johan.verbruggen@cpb.nl

De Macro Economische Verkenning 2009 beschrijft de stand van de Nederlandse en de internationale economie en presenteert prognoses voor de economische ontwikkeling in 2008 en 2009. De economierapportage op de pagina's 4-7 van deze Nieuwsbrief bevat een samenvatting van de MEV-ramingen. Speciale onderwerpen in deze MEV zijn 'Stijgende voedselprijzen' en 'Kinderopvang'.

CPB Documenten

167. Vertical relationships between health insurers and health care providers

Michiel Bijlsma, Arno Meijer en Victoria Shestalova, augustus 2008

victoria.shestalova@cpb.nl

Selectieve contracten tussen zorgverzekeraars en zorgaanbieders vormen een cruciale bouwsteen van het nieuwe zorgstelsel. Doordat zorgverzekeraars kunnen kiezen met welke zorgaanbieder ze wél of níet in zee gaan, prikkelen ze aanbieders om doelmatige en kwalitatief goede zorg te verlenen. Verdergaande vormen van samenwerking, zoals fusies en exclusieve afspraken, kunnen de concurrentie echter beperken. Als een zorgverzekeraar en

een groot, of gespecialiseerd, ziekenhuis met elkaar fuseren, zouden ze samen concurrerende aanbieders of verzekeraars 'uit de markt kunnen drukken'. Voor exclusieve contracten is dit risico beperkt omdat contracten, anders dan fusies, tijdelijk zijn. De toezichhouders NMA en NZa moeten daarom vooral fusies kritisch tegen het licht houden.

168. The Internal Market and the Dutch Economy: Implications for trade and economic growth

Bas Straathof, Gert-Jan Linders, Arjan Lejour en Jan Möhlmann september 2008

bas.straathof@cpb.nl

Dit document presenteert de effecten van de Interne Markt in de Europese Unie (EU) op inkomen in twee stappen. In de eerste stap wordt het effect van de Interne Markt op de handel in goederen en diensten en buitenlandse directe investeringen bepaald. Acht procent van de totale handel in goederen door de EU-landen kan worden toegeschreven aan de Interne Markt en 5% van de handel in diensten. De Interne Markt heeft bijgedragen aan 11% van de uitgaande buitenlandse directe investeringen en aan 17% van de binnenkomende. Voor Nederland zijn de Interne-markteffecten van de goederenhandel ongeveer twee keer zo groot. De resultaten voor de dienstenhandel en de buitenlandse directe investeringen zijn in lijn met het EU-

gemiddelde. De tweede stap identificeert het effect van de extra handel op het inkomen. Met betrekking tot goederen heeft de Interne Markt ongeveer voor 9% bijgedragen aan het BBP in de EU op lange termijn. Voor Nederland komt deze bijdrage uit op zo'n 15%. De integratie van de diensten en kapitaalmarkten voegt hier nog een paar procent extra inkomen aan toe. Volgens onze schattingen is ongeveer de helft van deze inkomens toenamen gerealiseerd.

CPB Discussion Papers

106. Competition and access price regulation in the broadband market

Michiel Bijlsma, Viktoria Kocsis en Nelli Valmari, juni 2008

michiel.bijlsma@cpb.nl

In de meeste Europese landen valt de toegang tot de zogeheten 'local loop' van netwerken voor breedband internet onder een regime van kostengeoriënteerde regulering. Dit paper analyseert een model waarin bedrijven zonder en met een eigen netwerk met elkaar concurreren. De auteurs nemen hierbij aan dat één bedrijf met een eigen netwerk (de incumbent) toegang verleent aan bedrijven zonder eigen netwerk en vergelijken in twee scenario's de welvaartsoptimale toegangsprijs met de toegangsprijs die de winst van de incumbent maximaliseert.

107. Reassessing the relationship between inequality and development

Joseph F. Francois en Hugo Rojas-Romagosa, juni 2008

hugo.romagosa@cpb.nl

Deze studie onderzoekt het bestaan van de Kuznets-curve met een nieuwe database en test deze hypothese gebruikmakend van verschillende indicatoren voor inkomensongelijkheid. De auteurs gebruiken een paneldata-schattingmethode die rekening houdt met de heterogeniteit van de data over inkomensongelijkheid. De studie concludeert dat ongelijkheid en inkomen aan elkaar gerelateerd zijn volgens een derdemachtsvergelijking of 'tilde-patroon'. Deze nieuwe uitkomst is niet in tegenspraak met de Kuznets-hypothese maar breidt deze hypothese juist uit. Toenemende inkomensongelijkheid in de OESO-landen in de afgelopen jaren duidt er op dat deze ongelijkheid toeneemt bij een hoog niveau van economische ontwikkeling. Dit 'tilde-patroon' is robuust voor verschillende indicatoren voor inkomensongelijkheid, schattingstechnieken en control-variabelen.

108. Innovation, convergence and the role of regulation in the Netherlands and beyond

Paul de Bijl en Martin Peitz, juli 2008

paul.de.bijl@cpb.nl

In het licht van convergerende diensten voor spraak, data en beeld bespreekt dit paper de uitdagingen voor telecommunicatieregulering vanuit een Europees perspectief. Nederland, een land met uitstekende condities voor concurrentie bij infrastructurele projecten, wordt besproken als een illustratief

voorbeeld. Met dynamische ontwikkelingen centraal in het debat verschuift de rol van regulering en overheidsinterventie naar het creëren en mogelijk ondersteunen van de voorwaarden waaronder operators hun netwerken vernieuwen en innovatieve diensten verschaffen. Een nadere kijk op de huidige vorm van regulering laat zien dat een herijking nodig is.

109. Access Regulation and the Adoption of VoIP

Paul de Bijl en Martin Peitz, juli 2008
paul.de.bijl@cpb.nl

De introductie van pakketgeschakelde telefonie in de vorm van VoIP (Sprak over Internet Protocol) leidt tot zorgen over de huidige vorm van regulering. Toegangsregulering is ooit ontworpen voor traditionele telefonie op PSTN-netwerken. In dit paper analyseren de auteurs de effecten van toegangs- en eindgebruikersprijsregulering van PSTN-netwerken op de adoptie van een nieuwe technologie in de vorm van VoIP. In het bijzonder laten zij zien, onder endogene consumentenkeuzen tussen PSTN en VoIP, dat hogere tarieven voor gespreksafgifte op het PSTN-netwerk leiden tot een lagere kans van slagen voor VoIP en tot lagere winsten van operators die alleen VoIP aanbieden.

110. Opportunistic competition law enforcement

Michiel Bijlsma en Roel van Elk, augustus 2008
michiel.bijlsma@cpb.nl

De theoretische literatuur over het handhaven van de mededingingswet gaat er meestal vanuit dat een mededingings-

autoriteit alwetend, standvastig en welwillend is. Ze handelt niet opportunistisch, kent geen informatieasymmetrie, en kiest haar acties om de maatschappelijke welvaart te maximaliseren.

Dit paper laat één van deze aannames los en bestudeert een mededingingsautoriteit die zich niet kan committeren aan een bepaalde onderzoeksstrategie. Als gevolg hiervan laat de mededingingsautoriteit zich bij haar onderzoeksbeslissingen leiden door het (ex post) oppak-effect in plaats van het (ex ante) afschrik-effect van een onderzoeksstrategie. Dit opportunistische gedrag kan leiden tot een suboptimale onderzoeksstrategie. We bestuderen het samenspel tussen de onderzoeksstrategie, het afschrikken en het pakken van kartels voor een mededingingsautoriteit die de mededingingswet met een beperkt budget in meerdere sectoren tegelijk moet handhaven. We vinden dat opportunistisch gedrag leidt tot een suboptimale allocatie van mensen en middelen. Een sectorspecifiek beloningssysteem voor de mededingingsautoriteit gebaseerd op het aantal gepakte kartels kan de allocatie verbeteren.

CPB Memoranda

Ontwikkelingen rondom de rol van de Nederlandse huisarts

augustus 2008
adriaan.van.hien@cpb.nl

CPB Notities

Effecten van participatiebeleid

juni 2008
marcel.lever@cpb.nl

Rentehobbelopslag WGA in 2009

juni 2008
esther.mot@cpb.nl

Second opinion op de kentallen kosten-batenanalyse A4 Benelux - Klaaswaal

juli 2008
maarten.van.'t.riet@cpb.nl

Colofon

CPB Nieuwsbrief is een uitgave van het
 Centraal Planbureau
 Postbus 80510
 2508 GM Den Haag
 T 070 – 3383380
 F 070 – 3383350
 I www.cpb.nl
 E redactie@cpb.nl

Redactie:

Kees Folmer
 Albert van der Horst
 Jasper de Jong
 Dick Morks
 Jacqueline Timmerhuis

Drukker: Koninklijke De Swart
Ontwerp: Maarten Balyon grafische vormgeving bv

CPB Nieuwsbrief is ook beschikbaar op www.cpb.nl
 Teksten mogen zonder voorafgaande toestemming worden overgenomen, onder vermelding van het CPB als bron.

Individuele spaarrekeningen voor werkloosheid

Bij de discussie over de toekomst van de WW wordt het introduceren van een verplicht spaarsysteem regelmatig als hervormingsoptie genoemd. Wat zijn hiervan de gevolgen voor de arbeidsmarkt? Wat is het effect op de welvaart?

Recent CPB-onderzoek analyseert voor Nederland de gevolgen van de introductie van individuele spaarrekeningen voor werkloosheid, een zogenaamde spaar-WW. Bij een spaar-WW wordt de WW-premie vervangen door een verplichte besparing voor werkloosheid op een individuele spaarrekening. Op het moment dat een werknemer werkloos wordt, komt de werkloosheidsuitkering ten laste van deze spaarrekening. Omdat de werknemer 'rood' kan staan op de spaarrekening blijft de werknemer verzekerd van inkomen ten tijde van werkloosheid. Omdat een negatief saldo aan het eind van het werkzame leven wordt kwijtgescholden, blijft er ook herverdeling bestaan tussen werknemers die vaak of lang werkloos zijn en zij die zelden of kort werkloos zijn. Deze kwijtschelding wordt dan gefinancierd via een belasting of premie. Een positief saldo krijgen werknemers bij pensionering uitgekeerd.

Betere prikkels in een spaarsysteem

De huidige WW-uitkering vermindert de prikkel om een baan te vinden dan wel te behouden, omdat iedereen beschikt over het vangnet van de WW, terwijl het gebruik daarvan voor de werkloze geen extra kosten met zich mee brengt. Ook de te betalen WW-premie verkleint de prikkel om te werken, omdat werknemers dan netto minder overhouden van hun bruto salaris. Bij een spaar-WW betalen de meeste werknemers hun 'uitkering' zelf (van de individuele spaarrekening) en mogen zij hun 'premie' houden (deze wordt bijgeschreven op de individuele spaarrekening). Dit betekent een grotere prikkel tot het voorkomen van werkloosheid en het zoeken naar een nieuwe baan in geval van werkloosheid.

Uitruil tussen prikkels en verzekering blijft bestaan

Daar staat tegenover dat er onder een spaar-WW minder risicodeling plaatsvindt tussen werknemers die relatief vaak of lang werkloos zijn en werknemers die zelden of kort werkloos zijn. Door de afname in risicodeling daalt in feite de verzekering. De wenselijkheid van de introductie van een spaar-WW hangt af van de weging van enerzijds betere prikkels en anderzijds minder risicodeling. Ook bij de spaar-WW is dus sprake van een uitruil tussen prikkels en verzekering. Maar een spaar-WW kan deze uitruil in potentie verbeteren.

Voordeel van spaar-WW bij leenbeperkingen

Wanneer werklozen geen vermogen hebben en niet kunnen lenen dan zijn zij volledig afhankelijk van hun WW-uitkering. Een spaar-WW dwingt werknemers om wat inkomen opzij te zetten voor werkloosheid en biedt ten tijde van werkloosheid de mogelijkheid om te lenen. Werknemers kunnen op deze wijze zichzelf deels 'verzekeren' tegen werkloosheid en hebben dan minder behoefte aan een via belasting of premie gefinancierde uitkering. De prikkels voor het behouden dan wel het vinden van een baan verbeter-

ren, zonder het inkomen van werklozen in gevaar te brengen. De vraag is echter of werknemers inderdaad onvoldoende vermogen opbouwen voor werkloosheid en onvoldoende kunnen lenen ten tijde van werkloosheid. Doet dit probleem zich niet voor, dan vervalt dit voordeel van een spaar-WW. Een spaar-WW kan verder een voordeel opleveren wanneer de WW-uitkering erg genereus is. Omdat werknemers via een spaar-WW een deel van de uitkering zelf betalen kan zij de mate van 'overzekering' beperken. Maar in dat geval kan ook direct de WW-uitkering verlaagd worden.

Welvaartswinst voor Nederland lijkt beperkt

CPB-onderzoekers Egbert Jongen en Annemiek van Vuren analyseerden met behulp van een simulatiemodel voor Nederland de gedrags- en welvaartseffecten van de huidige WW en de introductie van een spaar-WW. Wat betreft de huidige WW geeft de analyse aan dat het huidige uitkeringsniveau alleen optimaal is wanneer werknemers sterk risicomijdend zijn en onvoldoende kunnen lenen ten tijde van werkloosheid. Als de uitkeringshoogte optimaal is (niet te genereus), dan is de resterende welvaartswinst van een spaar-WW nihil: de meeste werklozen in Nederland lopen niet tegen leenbeperkingen aan. Een kanttekening daarbij is dat het belang van leenbeperkingen mogelijk toeneemt bij een versobering van de WW-uitkering.

De analyse leert verder dat de werkloosheid minder sterk daalt bij de introductie van een spaar-WW wanneer er sprake is van een gepolariseerde arbeidsmarkt. In dat geval neemt een relatief kleine groep werknemers een relatief groot deel van de werkloosheid voor zijn rekening. Deze situatie geldt voor Nederland: de kans op werkloosheid is relatief klein maar ook de uitstroom uit de werkloosheid is relatief laag. □

Meer informatie: egbert.jongen@cpb.nl

